Eugeniu Coşeriu. Teoretician al limbajului, al limbii şi al textului (Concepte. Taxonomii. Impact. Perspective)

Mihaela Cătălina Tărcăoanu
Colegiul Naţional „Calistrat Hogaş", Piatra-Neamţ

Abstract: In this paper, I intend to present Eugeniu Coşeriu's conception about the integral linguistics, in synchrony-diachrony, without claim of completeness in an integrative perspective, in order to (re-)evaluate the role played by the Romanian linguist in the foundation of this science. In my approach, I will try to apply Eugeniu Coşeriu epistemological principles: objectivity, humanism, tradition etc., to distinguish how he used the theories lanced by his predecessors, especially by Ferdinand de Saussure, in order to develop his own original theory. The achievement of this study would facilitate the publication of the monographic work *Eugeniu Coşeriu. Language, Idiomatic Tradition and Text Theorist (Concepts. Taxonomies. Impact. Perspectives*), knowing that the linguist imposed the paradigm of integral linguistics internationally – designational linguistics, significational linguistics, linguistics of sense, aiming to study the language as a multiform phenomenon. Since Eugeniu Coşeriu is known more on the international level, this monograph would facilitate the recovery of his thinking on the national level, too.

Key-words: integral linguistics, language, idiomatic tradition, text, discourse, semantics, dialectology, sociolinguistics, philosophy of language, text linguistics.

Personalitate ştiinţifică de excepţie, Eugeniu Coşeriu se numără printre lingviştii care s-au ocupat de studierea limbajului ca fenomen, a limbilor istorice şi a textului, impunându-se prin una dintre cele mai temeinice şi mai cuprinzătoare doctrine teoretice din lingvistica timpurilor noastre – lingvistica integrală. A conceput unele dintre cele mai apreciate lucrări de care dispune lingvistica pe plan naţional şi internaţional, cărţi de prestigiu, traduse în numeroase limbi. Promotor al unei înnoiri radicale a lingvisticii, Coşeriu a supus unui examen critic foarte riguros teoriile şi concepţiile lingvistice anterioare, realizând o sinteză originală, elaborând teorii noi privitoare la problemele fundamentale ale limbii şi ale filosofiei limbii şi contribuind astfel la îmbogăţirea metodologiei de abordare a studiului limbii.

Întrebată într-un interviu (http://magazine.unior.it/ita/content/donatella-di-cesare-vi-racconto-eugenio-coseriu), pe data de 26 septembrie 2012, care a fost cea mai importantă contribuţie a lui Eugeniu Coşeriu în ceea ce priveşte lingvistica şi filozofia limbajului, Donatella di Cesare aprecia că acesta a fost mai presus de toate „un mare umanist" care a avut capacitatea de „a se mişca" între limbi şi între

BDD-V3613 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:28 UTC)

culturi diferite, marea sa contribuţie fiind *abordarea interdisciplinară* ce îi conferă originalitate, el fiind un lingvist cu un orizont filozofic. Pentru Coşeriu, într-un anumit sens, lingvistul se preface pentru că se preface că nu *vorbeşte*, iar conştientizarea trebuie să fie filozofică, întrucât lingvistul trebuie să gândească din punct de vedere filozofic. Pe de altă parte, filozoful limbajului trebuie să fie, de asemenea, lingvist pentru că nu poate vorbi pur şi simplu despre limbaj, dacă nu are cunoştinţe despre cunoaştere.

Coşeriu a cunoscut în profunzime limbile clasice, romanice, germanice şi slave, lucrările scrise în unele din aceste limbi oferind informaţii interesante despre sursele gândirii sale filosofice şi lingvistice (Aristotel, Hegel, Croce, Vico, Platon, Leibnitz, Humboldt, Bloomfield, Saussure, Flydal, Chomsky, Jakobson etc.), una dintre mărcile distinctive ale concepţiei sale lingvistice, alături de tendinţa spre integralitate, fiind fundamentarea sa filosofică.

Eugeniu Coşeriu. Teoretician al limbajului, al limbii şi al textului (Concepte. Taxonomii. Impact. Perspective) se preconizează a fi titlul unei monografii care sperăm să vadă lumina tiparului cât mai curând. Lucrarea se justifică prin absenţa în câmpul exegezei dedicate activităţii ştiinţifice a lingvistului a unei monografii concentrate care să prezinte doctrina coşeriană din diferite lucrări, pe cât posibil, exclusiv şi *in extenso*, în evoluţia firească a ideilor. Este rezultatul cercetării studiilor doctorale, coordonate de prof. univ. Eugen Munteanu, din cadrul Şcolii Doctorale de Studii Filologice de la Facultatea de Litere a Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi (2005-2008), cât şi a celor postdoctorale, în cadrul proiectului POSDRU 56815, Societatea bazată pe cunoaştere, derulat de către Academia Română, Filiala Iaşi în parteneriat cu ICES „Gh. Zane" şi Universitatea de Nord din Baia Mare (2012-2013). Eugen Munteanu este tipul de magistru democratic (nu *magister dixit*, nici *laisser-faire*), acribia în cercetare, logica infailibilă, simţul critic, metoda, rigoarea şi, mai ales, originalitatea sunt trăsăturile de personalitate pe care le-am putut identifica şi la magistrul său autodeclarat, Eugeniu Coşeriu.

Coşeriu mărturisea că „*Ţelul activităţii ştiinţifice nu trebuie să fie crearea unei «şcoli». Ţelul este cercetarea, adevărul, dezvoltarea metodelor şi a concepţiilor ştiinţifice, pe când «şcoala» este un rezultat al entuziasmului şi al convingerilor pe care profesorul ştie să le deştepte şi să le stimuleze la elevi. Dar convingerile nu trebuie să fie impuse, ci trebuie să fie adoptate în mod critic de către elevi. Profesorul trebuie să transmită elevilor rezultatele experienţei sale personale, pentru ca aceştia să profite din această experienţă. În asta constă generozitatea maestrului: să nu-i lase pe elevi să se înfrunte cu toate eşecurile şi cu toate decepţiile cu care s-a înfruntat el. În afară de asta, maestrul nu trebuie să-i pretindă discipolului să se ocupe de acelaşi domeniu de fapte de care se ocupă el şi nici să susţină aceleaşi teze sau aceleaşi idei. Dimpotrivă, maestrul trebuie să stimuleze capacitatea şi interesul personal al elevului, să-i îndrume dezvoltarea în direcţia în care acesta este dotat. Dacă cineva este dotat pentru logică, nu trebuie să-1 obligi să se ocupe cu limbajul literar. Sau dacă cineva este înzestrat pentru ancheta dialectală, nu trebuie să-1 obligi să facă gramatică. Cât priveşte tezele şi ideile susţinute de elev, ele pot fi chiar contrare celor susţinute de maestru. Un profesor adevărat poate chiar să se lase convins de tezele unui discipol, dacă acesta le argumentează solid (documentat) şi cu metodă. Profesorul adevărat trebuie să înţeleagă că elevii îl pot depăşi şi chiar trebuie să*

BDD-V3613 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:28 UTC)

stimuleze propria lui depăşire. El nu este mai puţin maestru dacă este depăşit de elevi" (Coşeriu apud. Saramandu 1996: 169).

Contribuţia lui Eugeniu Coşeriu la dezvoltarea teoriei despre limbă şi limbaj a fost studiată în dinamica dezvoltării teoriei limbii şi limbajului uman. Necesitatea existenţei unei lucrări în care să fie prezentate conceptele şi taxonomiile coşeriene, impactul şi perspectivele deschise de doctrina coşeriană, în cadrul ştiinţelor limbajului, este un truism. *Eugeniu Coşeriu. Teoretician al limbajului, al limbii şi al textului (Concepte. Taxonomii. Impact. Perspective)* încearcă să răspundă acestei necesităţi. Întemeindu-se pe principiile obiectivităţii, umanismului, tradiţiei, antidogmatismului şi utilităţii publice, având o atitudine critică, Eugeniu Coşeriu a utilizat teoriile lansate de predecesori, dar şi de contemporanii săi, le-a nuanţat şi le-a îmbogăţit, conturând un sistem coerent de concepte într-o abordare originală, producând o mutaţie în orizonturile lingvisticii generale, în aspiraţia sa spre o lingvistică integrală, care să se ocupe de limbaj în toate aspectele sale.

Obiectivele cercetării noastre au vizat studierea unor probleme fundamentale ale lingvisticii integrale, lingvisticii generale, semanticii, dialectologiei, sociolingvisticii, etnolingvisticii, lingvisticii textului şi filosofiei limbajului etc., fără pretenţia de exhaustivitate. Acestea răspund perspectivei integratoare prin necesitatea de a (re-)evalua rolul avut de lingvistul de origine română în fundamentarea acestor ştiinţe, în lucrări cu caracter comprehensiv, care au constituit corpusul de texte pe care le-am utilizat în demersul nostru şi ale cărui rezultate le vom prezenta în cele ce urmează. O cercetare îndelungată va putea permite explorări mult mai extinse, care ne stau în atenţie pe viitor.

Subtitlul *Concepte. Taxonomii. Impact. Perspective*, delimitează aspectele asupra cărora ne-am concentrat atenţia: definirea conceptelor fundamentale din domeniile mai sus enumerate, concepte transversale, susceptibile de a fi aplicate în diferite domenii, prezentarea taxonomiilor propuse şi/ sau preluate, nuanţate sau completate de Coşeriu, a impactului avut la momentul publicării, dar şi a unor perspective deschise cercetărilor ulterioare. Intenţia noastră a fost să demonstrăm cu argumente peremptorii necesitatea unui astfel de demers, dar şi relevanţa acestuia în câmpul literaturii de specialitate. Am menţionat deja că abordarea noastră nu a avut caracter exhaustiv, însă considerăm că nu putem reconstitui un sistem de concepte, fără a-i cunoaşte părţile componente în mod detaliat.

O mare parte dintre ideile coşeriene fundamentale îşi au punctul de plecare în teoriile emise de Ferdinand de Saussure, teorii care sunt reinterpretate, revizuite şi completate. Dacă lingvistul genevez lua ca reper *langue* (limba), lingvistul român a avut drept reper *parole* (vorbirea) în teoriile pe care le avansează (putem vorbi astfel de un saussurianism dinamic). Un interes deosebit a arătat Coşeriu şi faţă de teoriile lui Humboldt. În demersul nostru am intenţionat să revelăm celor care vor să se apropie de doctrina coşeriană elementele valoroase care au contribuit la dezvoltarea ştiinţei limbajului. În acest scop, am valorificat atât opiniile mai vechi, cât şi cele mai noi emise în legătură cu teoria coşeriană. Ni s-ar putea reproşa faptul că demersul nostru a avut ca obiect de studiu doar teoria coşeriană, însă menţionăm că scopul

BDD-V3613 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:28 UTC)

nostru nu a constat în aplicarea conceptelor lingvistice coşeriene şi continuarea „deschiderilor" lingvistului, ci interpretarea şi corelarea opiniilor coşeriene, din cât mai multe studii posibile. După ştiinţa noastră, un astfel de demers în spaţiul ştiinţific şi cultural românesc, dar şi internaţional este inedit.

Departe de a se dori o sinteză atotcuprinzătoare, cercetarea noastră a pornit de la un corpus relativ redus de texte, care cuprinde în special lucrările scrise/ traduse în limba română, dar nu numai, şi ori de câte a fost posibil, am făcut apel şi la textele încă netraduse de care dispunem, întrucât cititorul român se confruntă cu o relativă dificultate de a avea acces la opera coşeriană în totalitatea ei. Textele au fost astfel selectate încât să cuprindă cele mai importante momente ale dezvoltării teoretice coşeriene şi să pună în lumină trăsăturile specifice, în scopul de a o defini atât în raport cu lingvistica anterioară, cât şi în raport cu lingvistica contemporană.

Concepţia coşeriană trebuie studiată în ansamblu ca sistem, între articolele, studiile şi lucrările acestuia existând o relaţie de complementaritate, identificându-se reluări ale unor teme, completări şi sistematizări. Subtitlul *Concepte. Taxonomii. Impact. Perspective*, circumscrie referentul şi limitele cercetării. Structura viitoarei monografii a inclus următoarele capitole: I. *Eugeniu Coşeriu. Opera. Etapizare*; II. *Lingvistica (integrală) – ştiinţă a culturii*, III. *Concepte fundamentale în lingvistica integrală coşeriană*, IV. *Semantica coşeriană*, V. *Dialectologia coşeriană*, VI. *Sociolingvistica şi etnolingvistica coşeriană*, VII. *Lingvistica textului coşeriană*, VIII. *Filosofia limbajului coşeriană*, respectiv, IX. *Posteritatea coşeriană*.

Opera lui Coşeriu se constituie într-un ansamblu coerent, în care ideile se dezvoltă în progresie geometrică, fiecare dintre ele devenind un nucleu capabil să genereze, la rându-i, noi construcţii teoretice armonioase, anticipa Gabriela Haja. În ştiinţa contemporană a limbii, opera lui Coşeriu este un spaţiu, într-un anumit sens privilegiat, în care se întâlnesc şi se modelează aspecte diferite, contradictorii chiar înainte de a fi intrat în acest spaţiu, întrebări şi răspunsuri, sau numai întrebări incitante, privind problemele fundamentale ale lingvisticii ca ştiinţă, ale limbii în diferitele obiecte de cercetare ale acestei ştiinţe.

Capitolul *Eugeniu Coşeriu. Opera. Etapizare* a avut ca obiectiv prezentarea analitică a operei coşeriene scrise sau traduse în limba română, conform criteriului cronologic (*Lingvistica din perspectivă spaţială şi antropologică. Trei studii* (1994); *Limba română în faţa Occidentului. De la Genebrardus la Hervás* (1994); *Prelegeri şi conferinţe* (1994); *Lingvistica integrală* (1994); *Introducere în lingvistică* (1995); *Sincronie, diacronie, istorie. Problema schimbării lingvistice* (1997); *Lecţiile de lingvistică generală* (2000); *Universul din scoică* (2004); *Teoria limbajului si lingvistica generală. Cinci studii* (2004); *Omul şi limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii şi lingvistică generală* (2009); *Limba română – limbă romanică. Texte manuscrise* (2005); *Istoria filozofiei limbajului de la începuturi până la Rousseau* (2011)); scopul lui este de a avea o imagine de ansamblu asupra acesteia, dar şi pentru a atrage atenţia asupra faptului că există încă texte fundamentale netraduse (de exemplu, *Lingvistica textului*).

De asemenea, am militat pentru ideea realizării unei ediţii de opere complete Eugeniu Coşeriu, după modelul celui realizat în limba japoneză. Simpla analiză a

BDD-V3613 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:28 UTC)

titlurilor poate fi instructivă pentru a căpăta imaginea exactă a centrelor lui dominante de activitate. Cu riscul ca acest prim capitol să pară fastidios, am decis să ne începem demersul prin prezentarea analitică a operei coşeriene în limba română, urmând ca apoi să evidenţiem periodizarea activităţii coşeriene şi, nu în ultimul rând, să reliefăm concepţia coşeriană despre teorie în general.

Am considerat, de asemenea, necesară, prezentarea periodizării activităţii teoretice şi am identificat cinci etape: în ordine cronologică, perioada formării gândirii lingvistice – etapa ieşeană (1939-1940), etapa italiană (1940-1951) – , la care se adaugă cele trei etape propuse de Nicolae Saramandu (1952-1962 – etapa structuralistă sau de critică a structuralismului şi de introducere a conceptelor filosofice; 1962-1970 – etapa „pragmatică"; 1970-1980 – etapa de aplicare a conceptelor), şi etapa recunoaşterii internaţionale, când difuziunea teoriei sale atinge apogeul, etapă circumscrisă între 1980-2002. O mică secţiune a fost rezervată prezentării concepţiei coşeriene despre teorie, definită drept cunoaşterea universalului în fapte, între teorie şi fapte sau studiul empiric existând o relaţie de complementaritate.

Obiectul de cercetare al celui de-al doilea capitol al lucrării noastre, *Lingvistica (integrală) – ştiinţă a culturii*, l-a constituit: explicitarea conceptului original de lingvistică integrală; prezentarea specificităţii lingvisticii ca ştiinţă a culturii; ilustrarea principiilor lingvisticii ca ştiinţă a culturii; delimitarea obiectului de studiu al lingvisticii; relevarea raporturilor lingvisticii cu alte ştiinţe; delimitarea ştiinţelor lingvistice etc. Paradigma lingvisticii integrale coşeriene are ca subdomenii lingvistica vorbirii în general, lingvistica limbii şi lingvistica textului/ a discursului şi îşi propune să studieze limbajul ca fenomen multiform. Ca ştiinţă a culturii, lingvistica are ca obiect cunoaşterea originară, respectiv obiectele create de om, diferenţiindu-se net de ştiinţele matematice şi ştiinţele naturii.

Principiile epistemologice ale lingvisticii ca ştiinţă a culturii pe care le-a identificat Coşeriu şi care ar trebui să constituie crezul etic al oricărui om de ştiinţă sunt: principiul obiectivităţii, principiul umanismului, principiul tradiţiei, principiul antidogmatismului şi principiul binelui public sau al responsabilităţii social-culturale fiind specifice oricărei ştiinţe. Coşeriu a delimitat obiectul de studiu al lingvisticii – limbajul natural uman, în manifestările sale care sunt limbile istorice – şi stabileşte locul acestei ştiinţe-pilot ca ştiinţă a culturii sau ştiinţă umanistă, şi, în plus, el face şi precizări importante în cadrul distincţiilor: *lingvistica vorbirii* vs. *lingvistica limbii* vs. *lingvistica textului/ discursului*; *lingvistica teoretică* vs. *lingvistica empirică*; *lingvistica tradiţională* vs. *lingvistica modernă*; *lingvistica pre-ştiinţifică* vs. *lingvistica ştiinţifică* etc.

În ceea ce priveşte raporturile lingvisticii cu alte discipline, Coşeriu a demonstrat cu argumente pertinente că aceasta nu se suprapune nici cu filologia, nici cu filosofia limbajului, aceste ştiinţe fiind în relaţie de interdisciplinaritate, subliniind astfel convergenţa dintre lingvistica generală şi filosofia limbajului, respectiv, dintre lingvistica generală şi filologie. Un spaţiu destul de generos a fost rezervat disciplinelor lingvistice particulare, corespunzătoare diferitelor aspecte ale limbajului, majoritatea acestor ştiinţe putând fi sincronice sau diacronice: fonetica,

BDD-V3613 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:28 UTC)

fonologia, gramatica, semantica, lexicologia, lexicografia, etimologia, stilistica, dialectologia, geografia lingvistică, paleontologia lingvistică, psihologia limbajului, istoria lingvistică, istoria limbii, pragmatica, curentele sociologice, skeologia etc. Aceste discipline lingvistice pot fi: primare (centrale) – ştiinţe lingvistice prin excelenţă – sau secundare (derivate).

Capitolul al treilea, *Concepte fundamentale în lingvistica integrală coşeriană*, poate cel mai amplu ca dimensiuni din economia lucrării, a avut ca scop prezentarea conceptelor fundamentale din lingvistica integrală coşeriană, concepte aflate în relaţie de interdependenţă, fără pretenţia de exhaustivitate: *limbaj*; *limbă*; *act lingvistic*; semn *lingvistic*; *tip – sistem – normă – vorbire*; *sincronie – diacronie – istorie*. Este ceea ce se doreşte şi prin demersul nostru, accesibilizarea doctrinei coşeriene celor care vor să se apropie de domeniul lingvisticii, în general, şi de domeniul lingvisticii integrale coşeriene, în special. În cazul limbajului am avut în vedere definirea, distincţia limbaj uman – limbajul animal; limbaj primar – metalimbaj; nivelurile limbajului: vorbirea, limba, textul/ discursul; competenţa lingvistică; caracterul obiectiv şi intersubiectiv al limbajului; universaliile limbajului (primare, secundare), creativitate, alteritate etc. În cazul limbii, ne-am ocupat de: definire; criterii de delimitare a limbii; distincţiile: *limbă – dialect – subdialect – grai; limbă istorică – limbă funcţională; arhitectura şi structura limbii; limbă comună, limbă exemplară/ standard; limbă specială, limbă artificială, limbă creolă, lingua franca; limbă analitică, limbă sintetică*. În cazul semnului lingvistic, am prezentat raportul *desemnare – semnificat – sens*, câteva aspecte legate de arbitrarietatea semnului lingvistic şi funcţiile lingvistice. S-au aflat, de asemenea, în atenţia noastră conceptele tip – *sistem – normă – vorbire*, respectiv, *sincronie – diacronie – istorie*.

Semantica coşeriană a evidenţiat contribuţia lui Eugeniu Coşeriu la autonomizarea semanticii, semantica fiind o preocupare constantă a acestuia alături de lingvistică, fonetică, gramatică, filosofia limbajului, dialectologie, geografie lingvistică etc., în aspiraţia sa spre o lingvistică integrală. Contribuţia sa a fost substanţială, întrucât, aşa cum am demonstrat, a delimitat obiectul de studiu al semanticii diacronice structurale, a identificat relaţiile dintre semantică şi alte ştiinţe, a propus o terminologie coerentă, a stabilit principii şi metode de cercetare, dovedind ca şi în alte cazuri o profundă şi exhaustivă cunoaştere a contribuţiilor din domeniu. Direcţia de cercetare în semantica structurală sincronică este cunoscută sub numele de „Şcoala de la Tübingen". Semantica este un câmp de cercetare lingvistică vast, circumscris de domeniul conţinuturilor unităţilor lingvistice.

Precizările metodologice aduse de Coşeriu sunt unele dintre cele mai importante, lingvistul încercând să sistematizeze lexicologia tradiţională şi să creeze o lexicologie lingvistică coerentă numită lexematică. În viziunea lui Coşeriu, semantica structurală/ lexematica are ca obiectiv descrierea structurilor limbii aşa cum se manifestă ele la un moment dat. Dacă lexematica/ semantica structurală se ocupă de structurile paradigmatice (câmpul, clasa etc.), lexicologia semantică asociativă se ocupă de relaţiile semantice (sinonimie, antonimie, hiponimie etc.), aceste orientări acoperind lexicologia conţinutului.

BDD-V3613 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:28 UTC)

Semantica diacronică structurală este posibilă numai în cazul unei limbi funcţionale ca sistem, o limbă sincronică, sintopică, sinstratică, sinfatică. Lexematica sau semantica structurală corespunde nivelului structural sistematic al lexicologiei conţinutului, din care face parte şi lexicologia semantică asociativă (care adoptă un alt punct de vedere privind raporturile între semnificaţi), o lexicologie semantică a normei şi o lexicologie semantică a discursului (cuprinzând şi studiul preferinţelor şi al „constantelor" semantice ale scriitorilor). De asemenea, Coşeriu a definit/ sistematizat/ introdus un inventar conceptual-terminologic original: semn lingvistic; lexem, arhilexem, sem, semem, clasem; taxonomia cuvântului; desemnare – semnificaţie – sens; taxonomia semnificaţiei; structurile lexematice ale conţinutului lexical paradigmatice primare – câmpul şi clasa – şi structurile semantice paradigmatice secundare – modificarea, dezvoltarea, compoziţia; structurile semantice sintagmatice – afinitatea, selecţia, implicaţia etc.

Dialectologia coşeriană poate fi considerată o micromonografie a acestei discipline lingvistice. Aşa cum se poate identifica din titlu, în acest capitol din economia lucrării noastre, am prezentat aportul lui Coşeriu în ceea ce priveşte identificarea obiectul de studiu al dialectologiei, prezentarea relaţiei dialectologiei cu alte discipline ştiinţifice. Nu am ignorat nici definirea dialectului – concept fundamental al dialectologiei – şi nici prezentarea raportului *limbă* vs. *dialect*, a taxonomiei *subdialect, sub-subdialect, grai* şi a *tipurilor de dialecte* etc. În cadrul capitolului despre geografia lingvistică, am avut în vedere: relaţia dintre geografie şi lingvistică, geografia lingvistică – metodă glotologică, geografia lingvistică înainte de Gilliéron, câteva momente importante în dezvoltarea cartografiei lingvistice romanice până în momentul elaborării studiului, importanţa atlaselor lingvistice, opera istorică şi critică a lui Gilliéron, Mateo Bartoli şi lingvistica spaţială, valori şi limite ale geografiei lingvistice.

Ştiinţele cărora le-a fost consacrat un alt capitol au cunoscut ulterior elaborării studiului *Socio- şi etnolingvistica. Obiectul şi sarcinile lor* o amplă dezvoltare, mai ales în ceea ce priveşte cercetarea interdisciplinară. Aportul lui Coşeriu în ceea ce priveşte sociolingvistica şi etnolingvistica a constat în faptul că a fixat coordonatele unei posibile sociolingvistici şi ale unei posibile etnolingvistici româneşti şi nu numai, delimitând cu precizie obiectele de studiu, într-o perioadă în care cele două ştiinţe se aflau în căutarea obiectului de studiu şi a bazelor lor metodologice. În interiorul acestor ştiinţe, Coşeriu a delimitat lingvistica sociologică şi sociologia limbajului, lingvistica etnografică şi etnografia lingvistică.

În cazul etnolingvisticii a identificat: etnolingvistica propriu-zisă sau lingvistica etnografică, etnografia lingvistică şi etnografia limbajului. Având ca punct de referinţă o serie de concepte transversale precum planuri ale limbajului (vorbire în general, limbă, discurs/ text), cunoaşteri (cunoaştere elocuţională, cunoaştere idiomatică, cunoaştere expresivă), conţinuturi (desemnare, semnificaţie, sens), criterii de concordanţă (congruenţă, corectitudine, adecvare), lingvistici (lingvistica vorbirii, lingvistica limbilor, lingvistica discursului/ textului), Eugeniu Coşeriu a considerat necesar să se distingă aceste trei planuri şi pentru sociolingvistică şi

BDD-V3613 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:28 UTC)

pentru etnolingvistică, identificând: o sociolingvistică a vorbirii în general, o sociolingvistică a limbilor şi o sociolingvistică a discursului, cu sensuri şi sarcini diferite. Procedând similar, a identificat o etnolingvistică a vorbirii în general, o etnolingvistică a limbilor şi o etnolingvistică a discursurilor.

Capitolul *Lingvistica textului* dezvăluie această ştiinţă drept o hermeneutică a sensului, aceasta implicând: nivelul individual, competenţa expresivă, discursul/ textul ca produs, sensul drept conţinut, iar la nivelul normei – adecvarea. Scopul primordial al lingvisticii textului, în fundamentarea ei coşeriană, constă în confirmarea şi justificarea sensului (textual-discursiv) ca un conţinut specific textelor ca atare, independent de limbă. Intenţia noastră a fost, aşadar, de a structura un sumar teoretic al principalelor teze coşeriene privitoare la lingvistica textului ca hermeneutică a sensului.

Preocupat de introducerea unui inventar conceptual-terminologic coerent, Eugeniu Coşeriu a impus sintagma „lingvistica textului", a autonomizat disciplina care are ca obiect de studiu, la nivel individual, sensul, actualizat în acte lingvistice concrete (text/ discurs), rezultat al exercitării competenţei expresive. *Lingvistica textului* este o lingvistică a sensului, a producerii acestuia, o hermeneutică ce descrie mecanismele de funcţionare a semnelor în această formă complexă de organizare transfrastică a limbajului care este text-discursul. Am încercat să reconstruim, *grosso modo*, orizontul paradigmei coşeriene a lingvisticii textului ca hermeneutică a sensului, evidenţiind relaţiile acesteia cu alte discipline lingvistice, precum şi principalele concepte fundamentale, definite succint.

Întrucât în domeniul filosofiei limbajului, Eugeniu Coşeriu a avut rol de pionierat, am rezervat un ultim capitol *paradigmei filosofiei limbajului* – ştiinţa universalului sau a generalului, a cea ce este comun tuturor limbilor, dincolo de specificul fiecăreia. Filozofia limbajului îşi pune problema sensului fiinţei limbajului. Coşeriu constata caracterul neclar şi eterogen al preocupărilor care se autodefinesc drept filosofia limbajului. Într-o perspectivă epistemologică tripartită, în concepţia lingvistului de origine română, *filosofiei limbajului* îi revine sarcina de a căuta răspunsuri la întrebările privitoare la *lingvisticitate***,** adică la *esenţa* („ce înseamnă a-fi-limbă"), *originea* („de unde vine faptul-de-a-fi-limbă") şi *finalitatea* limbajului („în ce scop există limbi"). Eugeniu Coşeriu a demonstrat şi cazul filosofiei limbajului o foarte bună cunoaştere a tradiţiei. Ultimul capitol, *Posteritatea coşeriană* analizează impactul doctrinei coşeriene pe plan naţional şi internaţional (exemplificare pentru domeniul semanticii) şi câteva perspective deschise cercetărilor ulterioare.

Atât impactul, cât şi perspectivele deschise cercetărilor ulterioare de către teoria coşeriană pot fi ilustrate şi cu volumele omagiale. În 1981, la împlinirea vârstei de 60 de ani, lui Coşeriu i s-au oferit 5 volume omagiale, cu titlul *Logos Semantikos. Studia Linguistica in honorem Eugenio Coseriu* (I-V, Berlin – New York – Madrid, editori: Horst Geckeler, Brigitte Schlieben Lange, Jürgen Trabant, Harald Weydt), iar cinci ani mai târziu, în 1986, 3 volume omagiale, cu titlul *Energeia und Ergon. Sparchliche Variation – Sparchgeschichte – Sparchtypologie. Studia Linguistica in*

BDD-V3613 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:28 UTC)

honorem Eugenio Coseriu (I-III, Tübingen, 1988, editori Jörn Albrecht, Jens Lüdtke şi Harald Thun).

Pentru o înţelegere temeinică a gândirii coşeriene au fost necesare o vizită de studiu de 10 zile la Arhivele „Eugen Coşeriu" de la Universitatea „Karls Eberhards" din Tübingen (2009) cu o bursă acordată de Fundaţia „Eugen Lozovan", Danemarca, având astfel acces atât la manuscrisele coşeriene, cât şi la o vastă bibliografie, respectiv, un stagiu de documentare şi cercetare la Departamentul de Cercetări Istorico-Filozofice şi Pedagogice al Universităţii „Sapienza" (15 octombrie - 15 decembrie 2012). Decanul Departamentului de Cercetări Istorico-Filozofice şi Pedagogice este dna prof. univ. Donatella di Cesare, discipol al lui Eugeniu Coşeriu, care a tradus din limba germană în limba italiană a *Lingvistica textului* şi *Istoria filozofiei limbajului* (Coseriu, Eugenio, *Storia della filozofia del linguaggio*. Edizione italiana a cura di Donatella Di Cesare, Carocci Editore, Roma, 2010; Coseriu, Eugenio, *Linguistica del testo. Introduzione a una hermeneutica del senso.* Edizione italiana a cura di Donatella Di Cesare, Carroci Editore, Roma, 2002).

Acest stagiu de 2 luni la Universitatea „Sapienza", Departamentul de Cercetări Istorico-Filozofice şi Pedagogice, Roma, Italia şi, implicit, dezvoltarea relaţiilor profesionale cu dna prof.univ. Donatella di Cesare. Trebuie să subliniez că Donatella di Cesare a realizat prima traducere într-o limbă romanică a celor două cărţi fundamentale amintite (vezi supra), ceea ce a facilitat accesul cercetătorilor care nu deţin competenţe de comunicare în limba germană la doctrina coşeriană.

Pentru Eugeniu Coşeriu, geografia sacră numără cel puţin două toposuri: Tübingen, locul unde a trăit începând cu 1963 şi a murit (2002), respectiv, Mihăileni, locul unde s-a născut (1921). Întâmplarea (<lat. *in+templum*) face să fi ajuns în ambele locuri, în împrejurări fericite, ceea ce mi-a facilitat o mai bună înţelegere a omului şi a lingvistului Eugeniu Coşeriu. La aceste două toposuri aş adăuga şi Iaşul, oraşul unde, pentru o scurtă perioadă de timp, a fost student şi unde a revenit în primăvara anului 1992, când Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" i-a acordat titlul de *Doctor Honoris Causa*. Coşeriu însuşi se întreba: „*Cine ştie cum ar fi arătat cultura română astăzi dacă mai mulţi ar fi avut toate aceste posibilităţi: să faci şcoală la Mihăileni, să faci şcoală la Bălţi, să înveţi în primul an de universitate la Iaşi, să ajungi apoi să înveţi în Italia!...*"

Gândirea trihotomică este una dintre trăsăturile de personalitate ale lui Eugeniu Coşeriu, lingvistul care a impus pe plan internaţional paradigma *lingvisticii integrale*, ea însăşi trihotomică – lingvistica vorbirii în general, lingvistica limbilor, lingvistica textului/ discursului. Exemplele de trihotomii coşeriene paradigmatice sunt numeroase: nivelurile – universal, istoric, individual; nivelurile limbajului – vorbirea, limba (tradiţie idiomatică), textul/ discursul; conţinutul – desemnare, semnificaţie, sens; competenţa lingvistică – elocuţională, idiomatică, expresivă; norma – congruenţa, corectitudinea, adecvarea; sincronie, diacronie, istorie etc.

Opera ştiinţifică a lui Eugeniu Coşeriu a reprezentat un moment semnificativ în istoria lingvistică, impunându-l ca un nume inovator în ştiinţă, ca fondator de şcoală, discipolii urmându-i liniile de gândire şi de practică dezvoltate. Ceea ce

BDD-V3613 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:28 UTC)

conferă originalitate doctrinei coşeriene nu este numărul publicaţiilor sale (cca 300), ci problematica abordată, maniera de abordare şi profunzimea ideatică. Lingvist cu o vastă cultură umanistă, cunoscător în profunzime al mai multor limbi, clasice şi moderne, al tradiţiei gândirii lingvistice, posedând şi o pregătire filosofică riguroasă, Coşeriu s-a impus mai întâi pe plan internaţional, iar ulterior pe plan naţional, ca promotor al lingvisticii integrale. Această sintagmă se alătură altora deja consacrate prin uz: pozitivism lingvistic, idealism lingvistic, structuralism, pragmatism, transformaţionalism. Originalitatea şi valoarea deosebită a punctului de vedere Coşeriu la circa 10 ani de la moartea lingvistului este certă.

Într-un interviu publicat în revista *Limba română*, Eugen Munteanu declara**:** **„***Menţionez mai întâi studiul monografic despre E. Coseriu – lingvist, la care lucrează Cătălina Tărcăoanu; odată finalizată, am avea prima încercare de sinteză a gândirii coşeriene.*" (http://romania-mare-trecut-si-viitor.blogspot.com/2010/04/mari-lingvisti-romani-e-coseriu.html). Cu toate deficienţele inerente unei prime încercări de sinteză, cercetarea monografică *Eugeniu Coşeriu. Teoretician al limbajului, al limbii şi al textului (Concepte. Taxonomii. Impact. Perspective)* oferă o perspectivă de ansamblu asupra importanţei pe care o merită studierea doctrinei coşeriene. Din prezentarea domeniilor majore de intervenţie (lingvistică integrală, semantică, dialectologie, sociolingvistică, etnolingvistică, lingvistica textului, filosofia limbajului) pe care le-a abordat cu acribie Eugeniu Coşeriu am demonstrat complexitatea sistemului de gândire coşerian, sistem care oferă instrumentele necesare abordării acestor domenii de către cel care doreşte să le investigheze. A prezenta în câteva sute de pagini o imagine de ansamblu asupra lingvisticii integrale coşeriene este, fără îndoială, o întreprindere temerară. A explica un domeniu dificil, copleşitor prin amploare şi a-l face accesibil unei largi audienţe, într-o manieră, pe cât posibil, sistematică şi erudită, a fost însă obiectivul acestei „iniţieri" în lingvistica integrală coşeriană.

Bibliografie

Saramandu 1996: *Lingvistica integrală.* Interviu realizat de Nicolae Saramandu cu Eugeniu Coşeriu, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române.

BDD-V3613 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:28 UTC)